

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

ЗОТОВ ДЕНИС ІГОРОВИЧ

УДК 788.43+372.878

ВИКОНАВСТВО НА САКСОФОНІ
В СИСТЕМІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ХХ СТОЛІТТЯ

Спеціальність 17.00.03 – музичне мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Суми – 2018

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Харківській державній академії культури, Міністерство культури України.

Науковий керівник:

доктор мистецтвознавства, професор
Шаповалова Людмила Володимирівна,
Харківський національний університет
мистецтв імені І. П. Котляревського,
завідувач кафедри інтерпретології та
аналізу музики.

Офіційні опоненти:

доктор мистецтвознавства, професор
Качмарчик Володимир Петрович,
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського, професор кафедри
дерев'яних духових інструментів;

кандидат мистецтвознавства, доцент
Довжинець Інна Георгіївна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка, доцент кафедри
музично-інструментального виконавства.

Захист відбудеться 26 червня 2018 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.04 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С.Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.

Автореферат розіслано 26 травня 2018 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. А. Устименко-Косоріч

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процес становлення світових шкіл виконавства на духових інструментах є складовою багатогранної історії інструментального музичного мистецтва. Професійна виконавська традиція – це багатокомпонентне явище, яке потребує поглибленого аналізу, адже розвиток школи – це складний, тривалий процес. Від розуміння його сутності та соціокультурних чинників залежить наукова рефлексія щодо сучасного стану українського та світового виконавства на духових інструментах.

Одним із яскравих представників сімейства духових інструментів є саксофон, що з'явився у середині XIX століття. Його специфічні акустико-технічні властивості найкраще відповідали передачі нового світовідчуття людини доби романтизму. Від початку саксофон широко використовувався в духовому та оперному, потім у симфонічному оркестрі та камерному ансамблі. У XX столітті в надрах європейської академічної школи розвиток саксофону згодом збагатився формами джазового та естрадного музикування, актуалізованого професійними інтенціями його кращих представників. Нові якості, які набуло саксофонне виконавство у XX столітті, з урахуванням потреб і вимог суспільства цього періоду зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Фундаментальною основою дисертації є наукові праці українських і зарубіжних дослідників, спрямовані на розвиток знань у сфері саксофології в аспекті еволюційних змін світового мистецького середовища. Так, значний внесок у цю галузь зробив В. Іванов, який у своїх численних працях розкрив специфіку творчості виконавця-саксофоніста. В. Богданов у монографії «Історія духового музичного мистецтва України від найдавніших часів до початку XX ст.» висвітлив передумови зародження виконавства на духових інструментах та специфічні риси вітчизняної виконавської школи. М. Крупей у статті «Саксофон в контексті розвитку музичного виконавства» також визначив нагальні питання функціонування саксофонного мистецтва в українській культурі. Знаковою в аспекті розширення виразових можливостей інструмента у сучасному виконавстві є стаття Л. Максименко «Специфіка сучасних прийомів гри на саксофоні (на прикладі саксофонної творчості композитора В. Рунчака)», де докладно розкрито технічно-реалізаційні специфікації сучасного саксофона. Заслуговує на увагу дисертація А. Понькіної «Саксофон у музичній культурі XX століття (на матеріалі сонатної творчості зарубіжних та українських композиторів)», у якій розглянуто одну із провідних жанрово-стильових сфер творчості для цього інструменту.

Серед англійських праць, присвячених проблемі у галузі саксофонного виконавства, є W. Bolitho «The Saxophone in Modern Essays (Second Series)», M. Danzi «American music in Germany, 1924 – 1939: Memoir of the jazz, entertainment, and movie world of Berlin during the Weimar Republic and the Nazi Era – and in the United States, as told to Rainer E. Lotz Schmitten»,

C. Delangle «Historic saxophone», H. Gee «Saxophone Soloists and their Music, 1844 – 1985: An Annotated Bibliography», C. Gugel «Analysis of a recital: a report on four saxophone works by Paul-Agricole Génin, Fernande Decruck, Ida Gotkovsky, and Luciano Berio inspired by four important saxophone figures: Adolphe Sax, Marcel Mule, Daniel Deffayet, and Claude Delangle», F. Hemke «The Early History of the Saxophone», L. Horst «Jazz in Deutschland: Die deutsche Jazz-Chronik, 1900 – 1960», W. Horwood «Adolphe Sax 1814 – 1894: His life and legacy», L. Kochnitzky «Inventor of the Saxophone : Historical Excerpts from Adolphe Sax and his saxophone», «Sax and his saxophone», J. Kool «Das Saxophon», в яких розкрито мистецько-історіографічні специфікації еволюційного поступу саксофонного виконавства.

На сучасному етапі виконавство на саксофоні стає одним із спеціальних предметів інтерпретології та музичної регіоністики. У цих галузях теоретичної думки ще не накопичено достатньо психолого-педагогічних проблем для системного вивчення феноменології діяльності саксофоністів у системі: «композиторська творчість – виконавство – педагогіка вищої освіти». Отже, *актуальність теми* полягає у:

- наявності об'єктивних важелів інтенсифікації саксофонного мистецтва в Україні як серед практикуючих музикантів, так і серед дослідників;
- недостатньо глибокому рівні репрезентації саксофонології в українському музикознавстві (в порівнянні з іншими різновидами духового виконавства академічної традиції);
- у необхідності створення теорії саксофонного мистецтва і практичних психотехнік його носіїв в умовах сучасного мистецького буття задля розкриття специфіки мислення музиканта-саксофоніста;
- в обґрунтуванні психологічних особливостей діяльності музиканта-саксофоніста в різних комунікаціях.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою комплексного дослідження кафедри теорії та історії музики Харківської державної академії культури «Вітчизняна та світова культура: історико-теоретичні аспекти» (реєстраційний номер 0109U00511). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Харківської державної академії культури (протокол №7 від 31.01.2014 р.).

Мета дослідження – визначити закономірності історичного розвитку саксофона як сольного інструмента та змістовні параметри його функціонування на ґрунті діяльності європейських (французької, німецької, української) шкіл.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Визначити чинники та передумови розвитку саксофонного мистецтва на етапі становлення, встановити особливості еволюції цього явища у французькій культурі.
2. Висвітлити шляхи становлення німецької саксофонної школи в аспекті історико-культурних і виконавсько-творчих традицій,

виявити вплив джазового мистецтва на розвиток саксофонного виконавства у музичній культурі Німеччини початку ХХ століття.

3. Охарактеризувати тенденції академізації саксофонного мистецтва в Україні на прикладі виконавської школи Полтавщини.
4. З'ясувати психологічні особливості професійної діяльності саксофоніста, обґрунтувати їх значення для концертної та педагогічної діяльності саксофоніста.
5. Проаналізувати зразки композицій вітчизняних авторів для саксофона, що репрезентують його сучасний «звуковий образ» та їх інтерпретаційні моделі.

Об'єкт дослідження – саксофонне виконавство ХХ століття як складова музичного мистецтва Західної Європи та України.

Предмет дослідження – творча практика та інтерпретативна рефлексія виконавця-саксофоніста в сучасному мистецькому просторі.

Методологічну основу дослідження складають базові принципи теорії пізнання (об'єктивність, науковість, історизм, цілісність, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів дійсності); основні положення системного, аксіологічного, мистецтвознавчого, компетентнісного й інтерпретологічного підходів як підґрунтя вивчення специфіки виконавства на саксофоні; концептуальні положення теорії професійної майстерності, психолого-педагогічної науки в галузі фахової підготовки саксофоністів, зокрема, формування виконавської майстерності та творчого розвитку особистості.

Теоретичну базу дослідження становлять концепції теоретичного та історичного музикознавства, що тісно пов'язані з виконавськими процесами, мистецькою практикою та загальними гуманітарними науками, а саме: *праці з історії зарубіжного та українського виконавства на саксофоні* (В. Авілов, Т. Адорно, В. Апатський, Е. Денисов, В. Іванов, М. Крупей, С. Левін, Л. Максименко, А. Сташевський, Ю. Усов), *розвитку виконавських шкіл у системі музичної культури* (Ж. Дедусенко, В. Сумарокова), *теорії музичного мислення* (Г. Адлер, П. Анохін, М. Арановський, Д. Гілфорд, Є. Назайкінський, С. Скребков), в тому числі у діяльності музикантів духової виконавської традиції (М. Волков, В. Іванов, І. Назаров). *Праці з психології творчості та виконавства на духових інструментах* (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Гарькавий, С. Кірілов, Р. Очеретна, Б. Теплов). *Науковий доробок щодо композиторської творчості для саксофона* в мистецтві Франції, Німеччини, України (В. Актісов, В. Коскін, М. Мимрик, А. Понькіна, А. Сташевський, Ю. Чекан, G. Abbott, A. Baresel, W. Bolitho, J. Cain, A. Cohen, M. Danzi, N. Fedorow, D. Gaulin-Riverin, H. Gee, F. Hemke, L. Horst, D. C. Kenneth, W. Zumwalt).

Основу музично-теоретичного аналізу склали твори для саксофона В. Рунчака (з урахуванням особистісного досвіду виконавської діяльності автора).

Методи дослідження. Для реалізації мети й розв'язання поставлених завдань у дослідженні використано комплекс взаємопов'язаних методів:

історико-типологічний – для вивчення досвіду європейських виконавських шкіл (Франції, Німеччини), що дає підстави для проведення мистецьких паралелей між усталеними ознаками загальноєвропейського і вітчизняного саксофонного виконавства; *системний* – для визначення тенденцій розвитку академічної саксофонної школи та комплексу виконавських засобів, спрямованих на відтворення змісту художнього твору; *аналітичний* – для визначення змісту наукових дефініцій мистецького спрямування та саксофонології («виконавська школа», «музичне мислення», «психологія виконавця», «мистецька комунікація»); *структурно-функціональний* – для вивчення музичного репертуару для саксофона; *жанрово-стильовий* – для з'ясування типових та індивідуально-композиторських принципів організації музичного твору; *інтерпретаційний* – для виявлення особистісних характеристик саксофоніста-виконавця в контексті творчої діяльності; *психологічний* – для обґрунтування глибинних мисленневих процесів музикантів-саксофоністів під час професійної діяльності.

Джерельну базу дослідження становлять законодавчі акти з питань культури і мистецтва; програмна документація навчальних закладів України, які здійснюють підготовку саксофоністів; ґрунтовні дослідження провідних науковців України, в яких висвітлено філософські, психологічні, мистецтвознавчі, педагогічні аспекти розвитку національних музичних виконавських шкіл; історико-культурологічна, суспільно-соціальна, мистецтвознавча періодика, матеріали міжнародних, республіканських, регіональних наукових конференцій із проблем розвитку й організації музичного мистецтва; довідково-енциклопедична, навчальна й навчально-методична література; нотна література для аналізу жанрово-стильових ознак виконавства на саксофоні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації *вперше* здійснено цілісне дослідження виконавства на саксофоні в системі музичного мистецтва ХХ століття, а саме: визначено чинники та передумови розвитку саксофонного мистецтва на початковому етапі становлення інструмента у французькій культурі, висвітлено шляхи становлення німецької саксофонної школи в аспекті історико-культурних і виконавсько-творчих традицій; виявлено роль впливу джазового мистецтва на розвиток саксофонного виконавства у музичній культурі Німеччини початку ХХ ст.; охарактеризовано тенденції академізації саксофонного мистецтва в Україні на прикладі виконавської школи Полтавщини; обґрунтовано особливості психології професійної діяльності саксофоніста; проаналізовано зразки сучасних композицій для саксофона, що репрезентують його модерний «звуковий образ» та їх інтерпретативні моделі.

Удосконалено сутність понять «інтерпретаційна модель», «мнемічне виконавство», «колективна імпровізація», «мистецька мотивація».

Подальшого розвитку набули наукові уявлення про розвиток саксофонного виконавства, особливості психоемоційних процесів у соліста-

саксофоніста та психофізіологічні процеси міжособистісної комунікації саксофоніста в ансамблевому виконавстві.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що узагальнені наукові положення (щодо сутності ключових понять дослідження, генези виконавської саксофонної школи в Україні, художньо-виконавських прийомів гри на саксофоні, психофізіологічних аспектів становлення виконавців-саксофоністів) можуть слугувати основою для подальших наукових розвідок у галузі теорії та практики саксофонного мистецтва в Україні.

Теоретичні положення дисертації та фактичний матеріал може бути використаний у процесі науково-дослідницької діяльності магістрантів, аспірантів, докторантів і викладачів, для проведення майстер-класів, спрямованих на підвищення рівня виконавської майстерності виконавців на саксофоні. Джерельна база дослідження може бути використані у процесі фахової підготовки виконавців за спеціальністю «Музичне мистецтво» у спецкурсах «Історія духових інструментів», «Музична інтерпретація», тощо.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження обговорювались на засіданнях кафедри теорії та історії музики Харківської державної академії культури (Харків, 2014-2015) і були презентовані у доповідях на наукових конференціях: *міжнародних*: «Культура та інформаційне суспільство ХХІ ст.» (Харків, 2015), «Лабіринти реальності» Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля (Северодонецьк, 2016), «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Северодонецьк, 2016), «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва» до 100-річчя Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (Харків, 2017); *всеукраїнських*: «Інтоніційний образ світу» (Харків, 2016); «Музикознавчий універсум молодих» (Львів, 2017).

Публікації. Основні результати дисертації висвітлено у 14 одноосібних публікаціях, зокрема: 8 наукових статей у фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 стаття в міжнародному науковому фаховому виданні, 5 праць апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (15 сторінок, 162 найменування джерел з них 53 – іноземними мовами), 8 додатків. Повний обсяг дисертації містить 298 сторінок, основний зміст викладено на 199 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, об'єкт, предмет, мету і завдання роботи. Охарактеризовано сучасний стан проблематики, що

вивчається, методи дослідження, наукове та практичне значення одержаних результатів. Надано відомості щодо апробації матеріалів і структури роботи.

У першому розділі «Європейське саксофонне мистецтво: етапи розвитку та виконавські школи» здійснено історичний аналіз процесу становлення саксофона як академічного інструменту в європейській та українській музичних традиціях.

У першому підрозділі «Специфіка розвитку французької виконавської школи» розглядається процес розвитку саксофонного мистецтва Франції другої половини ХІХ – початку ХХ століть на ґрунті діяльності її провідних представників.

Французька музична культура являє собою унікальне мистецьке явище світового значення. Саме в контексті цієї мистецької школи судилося з'явитися інструменту, який пройшов багато випробувань і став поєднуючою ланкою між класичною музикою та джазово-естрадним жанром. Створений у 1840 – 1845 роках А. Саксом, саксофон відкрив світу нове сімейство інструментів, історія розвитку яких залишила у всесвітній музичній культурі значний відбиток. Проте еволюція саксофона як інструмента нової виконавської формації в системі мистецьких координат даної країни, відбувалась за досить неоднозначних умов.

Соціокультурними реперонами на шляху становлення саксофона у французькій культурі слід вважати: максимізовану консервативність музичних кіл і професорського складу Паризької консерваторії; квапливе представлення широкому загалу нового інструмента, без ґрунтовно підготовленого просвітницького базису стосовно його походження; незвичну акустичну концепцію саксофона, що занадто вирізняла його серед інших оркестрово-виконавських функцій; широкий спектр нестандартних для тогочасної виконавської системи виразових засобів та прийомів гри; несприйняття техніко-апlickатурних новацій у конструкції інструмента музикантами попередньої формації; недобросовісну конкуренцію та перешкоди з боку майстрів музичних духових інструментів.

У другому підрозділі «Саксофонна школа Німеччини: між класикою та джазом» висвітлено історію входження саксофона до німецької виконавської традиції початку ХХ ст., розкриває зміст джазових впливів на професійний розвиток тогочасних провідних саксофоністів.

Саксофонне мистецтво Німеччини залучило до своїх лав багатьох музикантів, які до цього переважно практикували гру на інших інструментах (кларнеті, гобої). Джазова хвиля породила ще більшу кількість саксофоністів і людей, які просто хотіли цьому мистецтву навчитися. Серед джазменів 1920–1930-х років виокремлено кілька основних постатей. Саксофон звернув на себе увагу таких видатних німецьких композиторів, як Адольф Буш (1891–1952) – відомий скрипаль, який створив Квінтет ор. 34 для саксофона, двох скрипок, альту та віолончелі (1925). Оригінальний за композицією твір поєднує струнні та саксофон у гармонічне ціле, наче підкреслюючи неофіційну назву «духова скрипка», яку цей інструмент отримав на початку

свого існування. Подібний твір – Квартет ор. 22 для скрипки, кларнета, тенор-саксофона та фортепіано був створений А. Веберном (1883 – 1945).

У 1932 році Едмунд фон Борк (1906 – 1944) написав Концерт для саксофона з оркестром ор. 6 для знакового представника німецької культури Сігурда Рашера. А. Берг (1885 – 1935) використав саксофон у «Lulu Suite» (1934) та в опері «Lulu» (1935), де саксофон символізує духовне зубожіння нації. К. Штокхаузен (1928 – 2007) репрезентував саксофон як авангардистський інструмент у новій електронній музиці, активно залучаючи його у свої твори як сольо, так і в ансамблі з іншими інструментами: «Gruppen» (1957), «Tierkreis» (1957), цикл опер «Licht. Die sieben Tage der Woche» (1977 – 2003).

У третьому підрозділі «Розвиток саксофонного мистецтва в Україні (на прикладі виконавської школи Полтавщини)» охарактеризовано українську саксофонну традицію від часу її формування до сьогодення.

На прикладі формування школи саксофонного виконавства на Полтавщині доведено, що вона походить своїми витокami із традицій харківської школи виконавства на духових інструментах, яка є однією з найстаріших і потужніших серед академічних виконавських шкіл в Україні. За досить короткий термін було сформовано потужну виконавсько-педагогічну базу, яка довела свою ефективність у справі виховання молодих виконавців на саксофоні. Доказом слугують досягнення учнів класу Г. І. Головні – фундатора та активного пропагандиста саксофонного мистецтва на Полтавщині. Полтавській саксофонній школі притаманні:

- *тісний взаємозв'язок та розвиток найкращих виконавсько-педагогічних традицій харківської школи духових інструментів, адаптація та переосмислення її досягнень у сучасних культурно-мистецьких умовах розвитку регіону;*

- *поєднання вітчизняної та європейської (зокрема, німецької) шкіл і методик викладання гри на саксофоні, що обумовило високий рівень інтерпретації творів із віртуозно-технічною складовою;*

- *першорядна увага до тембрових характеристик, що має виразити якість кантилену й загалом звучання – досконалий, об'ємний звук інструмента (як у повільних, так і у віртуозно-технічних творах);*

- *створення загальноновизнаних друкованих методичних напрацювань – свідцтво їх актуалізації в освітньому процесі, високого наукового і виконавського рівня.*

Наявність великої кількості лауреатів всеукраїнських та міжнародних конкурсів, вихованців та продовжувачів усталених традицій фундаторів полтавської саксофонної школи доводить значимість її внеску в скарбницю українського мистецтва кінця ХХ – початку ХХІ століття.

У другому розділі «Виконавське мислення саксофоніста: психолого-інтерпретаційний аспект», що складається з двох підрозділів, розкрито специфіку перебігу мисленнево-психологічних процесів як вираження професійної майстерності сучасного саксофоніста.

У першому підрозділі «Психологія саксофоніста – соліста та ансамбліста» сформовано загальні теоретичні підвалини відносно функціонування психоемоційної сфери виконавця на базі специфічних рис саксофонного виконавства в умовах сольного та ансамблевого музикування, визначено методологію вивчення особистісної психоактуалізації та ефективного підвищення якості концертної діяльності. Засади діяльності саксофоніста на *психофізіологічному рівні* представлено такими принципами:

✓ *міжособистісної творчої взаємодії індивідів*, коли спільна творча діяльність вимагає від учасників підвищеного рівня емпативної взаємодії спрямованої на виконання спільної мети;

✓ *комунікаційно-художнього взаємозв'язку*, зміст якого розкривається у практично-дієвій сфері репетицій та концертної діяльності.

Яскравим прикладом реалізації художньої взаємодії саксофоніста в колективі є сфера *джазово-імпровізаційного виконавства*. У цьому випадку іноді навіть не відбувається репетиційної діяльності, а лише обмежена кількість зігрань перед безпосереднім виступом – це один з найвищих рівнів психоемоційної взаємодії художнього рівня. Психоемоційна колективна взаємодія в процесі свого розвитку отримує практично наповнене вирішення, яке, крім функції комунікації всередині творчої групи, слугує засобом впливу на сферу сприйняття публіки: принцип усвідомленої реалізації художніх функцій; принцип багатовекторності виконавської уваги, що є кінцевим у разі колективної виконавської діяльності.

Отже, психологічна сфера виконавського мистецтва відкриває для аналізу безмежну кількість засадничих механізмів функціонування виконавсько-фізіологічного апарату митця. Знання цих закономірностей дозволяє більш ефективно контролювати ігровий процес на усіх його стадіях та оперативно вносити необхідні корективи. *Психологія саксофоніста у системі ціннісно-актуалізаційних координат професійного розвитку є виразником музично-виконавської культури та відбиттям рівня особистісного становлення музиканта.*

У другому підрозділі «Виконавське мислення в структурі професійної діяльності саксофоніста» розглянуто питання адаптації загально-мистецького мисленнєвого процесу до умов професійної діяльності саксофоніста з урахуванням спеціалізованих параметрів. Пропонуються методичні рекомендації на закріплення у саксофоністів позитивно-орієнтованої мисленнєвої моделі та методів її застосування у концертній діяльності. Розвиток мисленнєвого апарату професійного саксофоніста сприяє налагодженню особистісно-орієнтованого пізнавального процесу, який грає значну роль у формуванні апарату виконавця та технологічної сфери його реалізації. До основних результатів віднесено такі принципи виконавства на саксофоні, а саме:

- підвищення рівня тактильних відчуттів, що пов'язані з фізичною реалізацією музичного матеріалу;

- активний розвиток аудіально-орієнтаційних компетенцій;
- оптимальна супідрядність між поставленим виконавським завданням та фізично-руховими діями, необхідними для його вирішення;
- урізноманітнення експресивності та жанрової стилістики оригінальних творів для саксофону;
- набуття навичок запобігання емоційного та фізичного перевантаження завдяки розвиненому мисленню та психомоторній координації виконавців;
- високий ступінь аналітико-мисленнєвої діяльності для осмисленого використання артикуляційно-виконавського апарату;
- розмаїта палітра динамічної градації, як один із найдієвіших засобів передачі авторського змісту твору;
- вироблення нових підходів до формування художнього образу, з розширенням (осучасненням) артикуляційно-акцентної системи.

В цілому розвиток музичного мислення саксофоніста необхідно спрямовувати на формування уявлень щодо індивідуального стилю композитора і виконавця (його творчо-орієнтованої свідомості, фахових якостей, духовного рівня розвитку). Зазначений підхід до відтворення музики дозволяє запропонувати альтернативні шляхи вивчення твору з позицій психології особистості виконавця. З урахуванням цього підходу у дисертації вживається поняття «інтерпретативна модель» – відбиття індивідуально скомбінованих виразних засобів певного окремого виконавця, скерованих на реалізацію ідеї авторського задуму конкретного твору. Запроваджене поняття дозволить більш чітко розмежувати засоби виконавської стилістики у процесі відтворення музичного матеріалу, адже воно оперує великою кількістю різних показників. Інтерпретаційний підхід здатен більш повно розкрити відмінності психологічної організації музичного мислення окремих виконавців.

Під час формування інтерпретативної моделі музичного твору виконавець базується на певних психологічних установках. Цей процес підкріплений цілком практичними навичками, набутими музикантом впродовж його професійного і життєвого досвіду. До чинників, пов'язаних з психологією творчої діяльності музиканта-саксофоніста відносять: запас життєвих і художніх вражень, розвинену уяву, вміння реагувати на зміни обставин (сфера особистості); докладне вивчення стилю композитора, епохи написання твору, навички аналізу музичного звучання, диференціювання наголосів у фразуванні та акцентуванні, докладний аналіз партитури твору (сфера професійної діяльності).

Результатом узагальнення накопиченої інформації щодо виконання певного музичного твору є концертний виступ – завершальна стадія комунікації «автор – твір – виконавець – слухач». На жаль, для деяких музикантів-саксофоністів цей процес стає великою перепорою, адже окрім чіткого дотримання інтерпретаційного плану це вимагає значного

напруження емоційно-психологічних ресурсів нейросистеми, а відтак викликає підсилення навантаження на четвертий та п'ятий психоемоційні рівні (за М. Бернштейном), які й так здійснюють діяльність, спрямовану на якісну реалізацію музичного твору. Саме недостатнім розвитком тім'яно-премоторного рівню та рівню символічних координат можна пояснити велику кількість невдалих виступів музикантів, які у звичайних обставинах роботи (наприклад, у навчальному класі) показували високі результати. Для подолання означеної проблеми професійному артисту потрібно відпрацювати навички підсвідомого рівню, спрямовані на подолання сценічного хвилювання, що відносяться до умовних рефлексів організму. Насамперед – це стабільне вміння налаштуватися на сценічне «входження у образ», яке вимагає від виконавця уваги до значної кількості деталей, з одного боку, і створення ефекту художньої цілісності, – з іншого.

Отже, необхідною умовою для продуктивного розвитку виконавського мислення сучасного саксофоніста є особистісна мотиваційна складова, яка формує стійку потребу у самовдосконаленні. *Мистецька мотивація є сукупністю специфічних стимулів, які створюють на усвідомленому рівні стійку потребу до виконавської діяльності.* У практичному вимірі мотивація як механізм професійного контролю має бути розподілена між рівнями професійної компетентності (змістовний, когнітивний, емоційний), завдяки чому формується специфіка творчої особистості.

У третьому розділі «Композиторська-виконавська поетика саксофона у творчості В. Рунчака» розкрито роль українського композитора у формуванні сучасного саксофонного репертуару. У своїй творчості В. Рунчак трактує саксофон як самобутній звуковий образ музичного всесвіту. Це положення доведено на прикладі Концерту для саксофона-альта з камерним оркестром (1987) та твору «Номо Ludens I» для альт-саксофона соло (1991), які взято як зразки для музикознавчого аналізу.

У першому підрозділі «Саксофон у композиторській творчості В. Рунчака» проаналізовано творчий шлях митця. Доведено, що В. Рунчак є одним із беззаперечних лідерів та авторитетів у сфері сучасної композиторської традиції. Сфера творчих інтересів митця досить велика: музика для симфонічного та камерного оркестрів, малих ансамблів, солістів, хорів. Творчість В. Рунчака відрізняється особливою насиченістю й, водночас, свободою трактування музичного матеріалу та застосуванням широкого арсеналу новітніх технічно-виразних засобів. Зазначено, що творчій манері композитора характерні епатажність, непередбачуваність, мистецька провокативність, що виражаються через нетрадиційні засоби музичного висловлювання та інтригуючі назви творів. Проте сучасний підхід є тільки засобом для досягнення авторського задуму. З цих позицій особлива увага митця приділяється композиціям з використанням саксофона, як носія сучасної виконавської традиції.

У другому підрозділі «Концерт для саксофона-альта з камерним оркестром (1987): виконавські рефлексії» визначено художньо-

інтерпретаційну характеристику концерту, бачення загальної стилістики і концепції твору. Його першовиконавцем був заслужений артист України Юрій Василевич (1989). Фінальна підготовка твору до виконання відбувалася у тісній взаємодії у системі «композитор – виконавець». Узагальнено-сформоване мистецьке бачення отримало вираження у чіткій структурі доволі складного за змістом твору. Притримуючись первинного авторського бачення, соліст, між тим, зреалізував на практиці практично увесь арсенал специфічних виразних засобів саксофона, закладених автором, розкривши їх на максимально можливій якісній межі. Відповідно, цю інтерпретаційну модель вважаємо *еталонною*, що містить ключові виконавські специфікації, засновані на чітко збалансованій співвідносності двох мистецьких систем у вимірі сучасного саксофонного концерту. Об'єктом для порівняння обрано інтерпретаційну модель Євгена Калюжного (2012), як одного із яскравих представників вітчизняного саксофонного виконавства. Ця інтерпретаційна версія цікава також тому, що диригує автор – В. Рунчак. Можна стверджувати тезу про дотримання принципу мистецької достовірності й спадкоємності. Обрані виконавські моделі не мають між собою радикальних стилістичних відмінностей. Обидва виконавці дотримуються принципів, закладених у концепції класичної саксофонної школи та демонструють зовнішню стриманість при максимальному рівні психоемоційної експресії.

Початок першої частини у виконанні Ю. Василевича (виконавець *A*) характеризується більш наповненим звучанням, що підкреслено професійно вивіреною вібрато на тлі оркестру. Виконавську версію Є. Калюжного (виконавець *B*) слід охарактеризувати також як оптимально драматичну, проте рівень емоційної напруги є дещо недостатнім у розрізі генеральної концепції твору. Основний мотив композиції яскраво відбито у обох виконавських варіантах, хоча зафіксований у ньому «звукосимвол» В. Рунчака більш яскраво розкривається у виконавця *A*. Це виражено у більш чіткому пунктирному ритмі та низхідних секундових інтонаціях. Через це інтерпретація виконавця *B* видається дещо тьмянішою, враховуючи високий рівень загальної реалізації.

Сформовані виконавські концепції сповна розкривають ідею «музичного театру», зафіксованого автором. Задекларована зміна розміру доволі чітко виражена у обох виконавців. Подальша трансформація мелодичної лінії витримується однаково напружено, проте у варіанті *A* спостерігається більш насичене наповнення схвильованими інтонаціями, виправданими зміною темпу й висхідними пасажами. Динамічне наростання, завершуючись на *ff*, адекватно реалізовано обома солістами. Мелодична лінія насичена секвенційними пасажами, що побудовані на принципі перегуків між оркестром і солістом. Ближче до кінця першої частини присутні каденційні фрагменти соло-саксофона без урахування метричних параметрів «*Senza metrum*». Виконавці мають змогу довільно обрати темп виконання. Проте автор не залишає місця для імпровізації. Одним із

найскладніших виразних засобів є акордове виконання. В цілому, твір належить до стилістики фрі-джазу та нью-ейджу.

Отже, виконавська поетика концерту характеризується різноманітними технічно-виразними новаціями, спрямованими на максимальне вираження авторського задуму.

У третьому підрозділі «*Ното Ludens I* для альт-саксофона соло (1991): звуковий образ світу» зазначено художньо-технічні параметри твору. Запропоновано його виконавський аналіз із подальшим порівнянням інтерпретаційних версій, створених талановитими музикантами Є. Балабановим та В. Пташнюком.

До засадничих принципів композиторського письма В. Рунчака слід віднести: звернення автора до різних музичних стилістик і жанрів; поєднання класичних і сучасних засобів музичної виразності; експериментальність авторських визначень («не-концерт», «мов би соната»), залучення до музичного тексту побутово-повсякденних дій як *інтертексту* – посилення зв'язок людини (виконавця) з навколишнім середовищем. Простежено тенденцію до активного, якісного зростання презентованих творів В. Рунчака, що стають еталоном модерної стилістики у формуванні сучасного мислення саксофоніста.

Однією із стилістичних новацій твору, яка заслуговує на особливу увагу дослідників і виконавців, є застосування так званого *Tape music* запису: імпровізаційних фрагментів у партії саксофона, відтворюваних у певних епізодах IV частини Концерту. Герой, чий характеристики зафіксовані у патернах «звукосимволу», знаходиться у пошуку суголосся, увиразненого у оптимальному гармонічно-мелодійному балансі. Зважаючи на широкий спектр особистісних переживань, він зрештою знаходить довгоочікуваний спокій. Одним із яскравих новаторських прийомів «*Ното Ludens I*» є створена композитором партія голосу (*canto*). Затребуваний автором арсенал виразних засобів саксофона, необхідних для виконання «*Ното Ludens I*», є своєрідною «енциклопедією» спеціальних прийомів інструмента, підтверджуючи те, що В. Рунчак прекрасно знайомий із його виконавським потенціалом. Щодо специфіки динамічної шкали, то треба вказати, що творчості композитора загалом притаманна *різка зміна динамічних градацій*.

Музична мова В. Рунчака чітко математично структурована за принципом двійковості. Прикладом цього є впровадження ритмічних побудов, динамічних відтінків і мелодичних одиниць, а також принцип *контрасту* (темпо-ритмічні структури, темброві вимоги звуковидобування).

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування та запропоновано нове розв'язання проблеми розвитку саксофонного виконавства у ХХ столітті, у тому числі, в Україні. Проведене дослідження й виконання поставлених завдань надали підстави зробити такі висновки.

1. Виявлено стан розробленості проблеми, визначено чинники й передумови розвитку саксофонного мистецтва, а також розглянуто шляхи становлення й особливості французького саксофонного виконавства. Аналіз генези саксофонного виконавства як новітнього явища європейської культури XIX століття довів, що від початку це мистецтво стало повноцінною складовою професійного музичного мистецтва Франції. Серед визначальних рис саксофонного мистецтва у дослідженні виокремлено: взаємозв'язок між саксофонною та іншими школами духового виконавства; широке визнання саксофона як інноваційного інструмента професійними виконавцями світу; створення науково обґрунтованих методичних рекомендацій та інструктивних матеріалів щодо гри на саксофоні; значна кількість перемог на виконавських конкурсах, завойованих вже першими поколіннями саксофоністів.

Сучасний стан французької саксофонної школи охарактеризовано як найвищу точку її еволюції. Саксофон став одним з найпопулярніших, «титкульних» інструментів у галузі розважальної та джазової музики сучасної Франції. Класичні засоби музикування взаємодіють тут із пошуками нових акустичних можливостей. Відмінними рисами сучасної французької саксофонної школи є: високий рівень виконавської майстерності викладачів класу саксофона та впровадження цих навиків у навчальному процесі; активна гастрольна діяльність педагогів-майстрів; розробка нових методик саксофонного виконавства в умовах глобалізації.

2. Висвітлено шляхи становлення німецької саксофонної школи у історико-культурному та виконавсько-творчому аспектах, виявлено вплив джазового мистецтва на розвиток саксофонного виконавства у музичній культурі Німеччини початку XX століття. Загалом німецьке саксофонне мистецтво характеризувалось певною консервативністю ставлення до нього мистецької еліти, що призвело до значного уповільнення поширення саксофона у країні, а у виконавстві – переваги тембрової забарвленості звучання над технічною досконалістю виконання. Новим етапом розвитку саксофонного мистецтва у Німеччині стали 50-ті роки XX століття, коли завдяки діяльності С. Рашера та плеяди його вихованців розвиток німецької саксофонної школи досяг світового рівню. Основними принципами, що підтверджують винятковість і культурну цінність *німецької школи* гри на саксофоні, у дисертації визначено: відбір і впровадження кращих методик виховання духовиків, що мають потужні історичні традиції, як підґрунтя для розвитку саксофонної школи; велика кількість висококласних музикантів на духових інструментах, у т.ч. на саксофоні (принцип спадкоємності); активне залучення як класичної, так і джазової виконавських традицій; опора на оригінальні твори як основу репертуару німецької саксофонної школи.

3. Охарактеризовано процес академізації саксофонного мистецтва в Україні на прикладі виконавської школи Полтавщини. Відзначено, що значна роль у розвитку українського інструментального виконавства на духових інструментах належить багатьом талановитим саксофоністам, які

своєю творчістю розширюють межі музичної діяльності, інтегруючись в європейський мистецький простір. Таким є патріарх саксофонного мистецтва, заслужений артист України Юрій Василевич.

Специфіку розвитку саксофонного мистецтва на містах відображено на прикладі однієї з регіональних шкіл – Полтавської, аналіз діяльності якої надає уявлення про історично сформоване, самодостатнє мистецьке явище. Саксофонні традиції Полтавщини базуються на засадах харківської школи виконавства на духових інструментах. Сформованість класу саксофона в системі спадкоємних відносин «вчитель – учень», у координатах історії одного з провідних навчальних музичних закладів України свідчить про креативність регіональної школи у вітчизняному соціокультурному просторі ХХ століття. Основними ознаками полтавської саксофонної школи є: наявність друкованих методичних видань із саксофонного виконавства; симбіоз вітчизняної та європейської методик викладання гри на саксофоні; приділення великої уваги тембровим характеристикам виконавства на духових інструментах, що має позитивний вплив на якість кантилени.

4. З'ясовано особливості психології професійної діяльності саксофоніста та обґрунтовано їх значення для концертної та педагогічної діяльності саксофоніста. З цією метою виокремлено *психолого-педагогічні настанови* ключових аспектів успішної діяльності саксофоніста-соліста. Визначено критерії, яким має відповідати артистична особистість з точки зору психологічної актуалізації, а саме: володіння сформованим та закріпленим на підсвідомо-психологічному рівні комплексом творчих здібностей; усвідомлення своєї ролі у загальному виконавському процесі; розвинений та вільний технічний апарат; сформовані мотиваційні механізми.

Результатом урахування впливу психологічного чинника на процес виконання має бути інтерпретація, заснована на суб'єктивному відношенні виконавця до авторського тексту. Процес інтерпретування залежить від: особливостей психіки та особистісного налаштування, життєвого досвіду, темпераменту музиканта. З метою повноцінного відтворення характеру виконавцям слід розглянути складові композиторської техніки для формування мисленнєвого образу, а на його основі – інтерпретаційної моделі твору. Як приклад у дисертації наведено комунікативну взаємодію у «Київському квартеті саксофоністів» під керівництвом Ю. Василевича.

Доведено, що головними психологічними *відмінностями між сольним та ансамблевим виконавством*, заснованими на фізіологічних передумовах, є звукоакустичні відчуття музиканта, що формуються відповідно до сприймання ним оточуючих акустичних умов, – моновекторні або полівекторні. Ансамбліст має докорінно змінити механізм власного звукового сприйняття, дотримуватися принципу гармонійності й співзвуччя з іншими інструментами ансамблю (оркестру). Самоаналіз дозволяє більш чітко усвідомити роль своєї партії в ансамблі на мікро- і макрорівнях. Встановлено, що закономірністю професійної зрілості саксофоністів є

навички добре розвиненої психологічної установки на виконання обох функцій – як сольної, так і ансамблевої.

5. Проаналізовано зразки композицій вітчизняних авторів для саксофона, що репрезентують його сучасний «звуковий образ» та їх інтерпретаційні моделі. У дисертації відзначено значущість опусів «Номо Ludens I» та «Концерт для саксофона з камерним оркестром» В. Рунчака, які з'явилися безцінним внеском у розвиток українського саксофонного репертуару. «Звуковий образ» інструмента у цих творах відтворений у такий спосіб, щоб максимально розкрити технічно-виразні можливості саксофону на ґрунті синтезу сегментів академічної та сучасної традицій. Основними принципами використання саксофона у творах митця є: опора на творення *звукосимволу* як сконцентрованого змістовного імпульсу; стійке підпорядкування метрики мелодичному началу; ускладнена метрична організація (зокрема, у кожному такті відбувається зміна розміру).

З'ясовано, що однією із важливих рис творчості композитора є *мистецька провокативність*, обумовлена новаційним мисленням, опорою на нетрадиційні види композиції та типи письма. В цілому виконавська поетика творів В. Рунчака для саксофона містить компендіум специфічних виразово-акустичних прийомів (гліссандо, фруллато, двоголосся, акордова гра, субтон), для відтворення яких музикант повинен мати не тільки відповідний рівень виконавської підготовки, а й креативність мислення. В зазначених творах для саксофона В. Рунчаку вдалося створити *авторську версію метамови*, засновану на циклічності відтворюваної інформації, підкріпленої докладно вивіреною ритмічною структурою і композиційним балансом із дотриманням чіткої математичної симетрії та динамічних градацій. Доведено, що реалізувати поставлені мистецькі завдання має *саксофоніст-новатор*, який за своїми специфікаціями здатен відтворити високі виразово-технічні вимоги автора. Завдяки такому типу виконавця, який здійснює пошуки адекватної інтерпретації на ґрунті підвищення виразно-технічних можливостей саксофона, як одного з найбагатших і розмаїтих «звукових образів» сучасного буття, розширюється й художня свідомість слухача.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розвитку саксофонного мистецтва у історичному та теоретичному аспектах. Значні перспективи вбачаються у подальшій розробці концептуальних, змістових і процесуальних основ формування науково-психологічної бази виконавської майстерності саксофоністів.

Основні наукові результати дисертаційного дослідження висвітлено в таких працях автора:

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Зотов Д. І. Еволюція саксофона у творчості провідних європейських композиторів. *Українське музикознавство*. Науково-методичний збірник

Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Київ: ПП Лисенко М. М., 2016. Вип. 42. С. 320 – 336.

2. Зотов Д. І. Алі Бен Су Аль (Шарль-Жан-Батист Суаль) та його внесок у розвиток європейського саксофонного виконавства. *Культура України. Сер. Мистецтвознавство*: зб. наук. пр. / Харків. держ. акад. культури; за заг. ред. В. М. Шейка. Харків : ХДАК, 2016. Вип. 54. С. 128 – 138.

3. Зотов Д. І. Особливості функціонування психологічної сфери саксофоніста-імпровізатора. *Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. Музикознавчий універсум: збірник статей*. Вип. 41. Львів, 2017. С. 262 – 275.

4. Зотов Д. І. Проблематика початкового етапу розвитку саксофона як інноваційного інструмента європейського музичного мистецтва. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті*: збірник наукових праць. Харків: ХДАДМ, 2016. № 3. С. 16 – 21.

5. Зотов Д. І. Саксофонна школа на Полтавщині: етапи розвитку (1988 – 2012 рр.). *Міжнародний вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*: культурологія, філологія, музикознавство. Київ : Міленіум, 2015. Вип. II (5). С. 205 – 211.

6. Зотов Д. І. Виразно-психологічна специфіка творчої рефлексії професійного саксофоніста у сучасному мистецькому просторі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: мистецтвознавство* / за ред. О. С. Смоляка. Тернопіль : Вид-во ТНПУ імені В. Гнатюка, 2017. № 1 (Вип. 36). С. 139 – 146.

7. Зотов Д. І. Вплив особистісної мотивації на формування професійного образу виконавця-саксофоніста. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*: зб. наук. статей ХНУМ ім. І. П. Котляревського [відп. секретар – д. мист., проф. Л. В. Шаповалова]. Харків: ХНУМ ім. І. П. Котляревського, 2017. Вип. 46. С. 188 – 201.

8. Зотов Д. І. Mnemonic performing as a component of a professional saxophonist thinking (Мнемічне виконавство як складова професійного мислення саксофоніста). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал*. Київ : Міленіум, 2017. № 3. С. 159 – 164.

Праці у наукових зарубіжних виданнях

9. Зотов Д. І. Еволюція саксофона у сучасній французькій музичній культурі. *Sciences of Europe*. Praha : Global science center LP, 2016. Vol 2, No 3 (3) С. 81 – 85.

Статті в інших наукових виданнях

10. Зотов Д. І. До визначення поняття «школа гри на саксофоні». *Культура та інформаційне суспільство XXI століття*: матеріали всеукр.

наук.-теорет. конф. молодих учених, 22-23 квітня 2015 р. / під ред. проф. В. М. Шейка та ін. Харків : ХДАК, 2015. С. 99 – 100.

11. Зотов Д. І. Марсель Мюль та його роль у відродженні французького саксофонового мистецтва. *Матеріали XXVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»* : Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький : ФОП Лукашевич О. М., 2016. Вип. 27. С. 225 – 227. URL: [http://files.confscience.webnode.ru/2000001188f1989012a/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20\(5\)-3.pdf](http://files.confscience.webnode.ru/2000001188f1989012a/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20(5)-3.pdf).

12. Зотов Д. І. Найперший поціновувач саксофонового мистецтва. *Зб. наукових праць «Лабіринти реальності»* за матеріалами III міжнар. наук.-практ. конф. 30-31 жовтня 2016 р. / за заг. ред. Журби М. А. Монреаль : Центр сучасної педагогіки «Навчання без кордонів», 2016. С. 10 – 14.

13. Зотов Д. І. Змагання на Марсовому полі, що змінило хід розвитку європейської музичної культури. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти* : зб. наукових праць / за заг. ред. Журби М. А. Ч. 1. Монреаль: ЦСП «НБК»; Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. С. 54 – 57.

14. Зотов Д. І. Інтонаційно-психологічна функція саксофоніста імпровізатора. *Міжнародна наукова конференція «Музикознавчий універсам молодих» 1-2 березня 2017 року* : Тези. ЛНМА імені М. В. Лисенка. Львів : Видавець Т. Тетюк, 2017. С. 60 – 62.

АНОТАЦІЇ

Зотов Д. І. Виконавство на саксофоні в системі музичного мистецтва ХХ століття. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства зі спеціальності 17.00.03 – музичне мистецтво. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Суми, 2018.

Дисертацію присвячено визначенню змістовних параметрів функціонування саксофона як сольного і ансамблевого інструмента на ґрунті аналізу професійних засад французької, німецької та української шкіл. Охарактеризовано історичну генезу саксофонного виконавства як новітнього явища європейської культури, що на початковому етапі набуло професіоналізації в музичному мистецтві Франції та Німеччини.

Обґрунтовано специфіку психоемоційних процесів у свідомості соліста-саксофоніста, що відкриває безмежну кількість засадничих механізмів функціонування виконавського апарату. Розглянуто психофізіологічні процеси міжособистісної комунікації саксофоніста у ансамблевому виконавстві. У науковий обіг сучасної інтерпретології введено поняття «інтерпретаційна модель», «мнемічне виконавство», «колективна імпровізація», «мистецька мотивація».

Методологію дисертації складає комплекс загальнонаукових та спеціальних методів: історичний – сприяв вивченню досвіду європейських виконавських шкіл Франції та Німеччини; структурно-функціональний – виявленню змістовного наповнення творів для саксофона; системний – сформував уявлення про розвиток саксофонної традиції як системи академічного мистецтва; термінологічний – використаний задля кореляції спеціалізованих термінів, задіяних у сфері саксофології («виконавська школа», «музичне мислення», «психологія виконавця», «мистецька комунікація»). Жанрово-стильовий підхід виявив співвідношення типових та індивідуально-композиторських принципів організації музичного твору; інтерпретаційний – сприяв виокремленню виконавського стилю саксофоніста; на ґрунті психологічного – розкрито дію глибинних мисленнєвих процесів у свідомості саксофоністів під час міжособистісних комунікацій різного формату.

Розкрито етапи розвитку саксофонного виконавства на теренах Полтавщини; висвітлено діяльність фундатора саксофонної школи Г. І. Головні. Виявлено специфіку творчого методу В. Рунчака на матеріалі «Концерту для саксофона з камерним оркестром» (1987) і «Номо Ludens I» (1991) для саксофона соло – популярних зразків сучасного саксофонного виконавства.

Ключові слова: саксофонне виконавство, французька саксофонна школа, німецька саксофонна школа, українська саксофонна традиція, інтерпретаційна рефлексія, виконавська модель, В. Рунчак, концерт для саксофона.

Зотов Д. И. Исполнительство на саксофоне в системе музыкального искусства XX века. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – музыкальное искусство. – Сумской государственной педагогический университет имени А. С. Макаренка, Сумы, 2018.

Диссертация посвящена выявлению параметров функционирования саксофона как сольного и ансамблевого инструмента на основе анализа профессиональной деятельности представителей французской, немецкой и украинской школ. Получает характеристику исторический генезис саксофонного исполнительства как новое явление европейской культуры, которое уже на начальном этапе обрело профессионализацию в музыкальном искусстве Франции и Германии.

Обоснована специфика психоэмоциональных процессов в сознании солиста-саксофониста, открывающая безграничное количество механизмов функционирования исполнительного аппарата. Рассмотрены психофизиологические процессы межличностной коммуникации саксофониста в ансамблевом исполнительстве. В научный обиход введены

понятия «интерпретационная модель», «мнемическое исполнительство», «коллективная импровизация», «художественная мотивация».

Методологию диссертации составляет комплекс общенаучных и специальных методов: исторический – способствовал изучению опыта европейских исполнительских школ Франции и Германии; структурно-функциональный – раскрыл смысловое содержание произведений для саксофона; системный – сформировал представление о развитии саксофонной традиции как системы академического искусства; терминологический – использован с целью корреляции специальных терминов, задействованных в сфере саксофологии («исполнительская школа», «музыкальное мышление», «психология исполнителя», «музыкальная коммуникация»). Жанрово-стилистический подход выявил соотношение типовых и индивидуально-композиторских принципов организации музыкального произведения; интерпретационный – способствовал раскрытию исполнительского стиля саксофониста; на базе психологического метода – раскрыто действие глубинных мыслительных процессов в сознании саксофонистов во время межличностных коммуникаций различного формата.

Охарактеризованы этапы развития саксофонного исполнительства в Полтавском регионе на примере деятельности основателя школы Г. И. Головни. Выявлена специфика творческого метода В. Рунчак на материале Концерта для саксофона с камерным оркестром и «Homo Ludens I» для саксофона соло – образцов исполнительского модерна.

Ключевые слова: саксофонное исполнительство, французская саксофонная школа, немецкая саксофонная школа, украинская саксофонная традиция, интерпретационная рефлексия, исполнительская модель, В. Рунчак, концерт для саксофона.

Zotov D. I. Saxophone Performance in the System of Musical Art of the 20th Century. – The Manuscript.

Thesis for Candidate of Arts degree in specialty 17.00.03 – Music Art. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2018.

The dissertation is devoted to the definition of meaningful parameters of the saxophone functioning as a solo and ensemble instrument on the basis of comparison of the activities of European schools (French, German) and Ukrainian in the second half of the 19th and early 21 centuries. The historical genesis of saxophone performance as the newest phenomenon of European culture, which at the initial stage has become professional in the musical art of France and Germany, has been characterized.

The specificity of psycho-emotional processes in the consciousness of the soloist-saxophonist, which opens an infinite number of basic mechanisms of functioning of the saxophonist performer apparatus, is revealed. As a result, the concept of «interpretative model», «mnemonic performance», «collective

improvisation», «artistic motivation» was introduced into the scientific circulation of modern interpretation.

The methodology of the thesis is a complex of general scientific and special methods. Historical – contributed to the study of the experience of European performing schools (saxophone traditions of France and Germany); structural-functional – to revealed the meaningful content of composer works for a saxophone. Systematic approach used for understanding of the saxophone development tradition of academic orientation in Western Europe. The terminological method has allowed making a correlation between the specialized terms involved in the field of Saxophonology («performing school», «musical thinking», «psychology of the performer», «artistic communication»). The genre-style approach revealed the correlation between the typical and individual composer principles of the organization of a musical composition. Interpretative assisted in separating the performing style of saxophonist work. On the basis of the psychological approach, the effect of deep thought processes in the consciousness of saxophonists is revealed during interpersonal communications of various formats.

The specifics of the development of saxophone performances on the territory of Poltava region are considered; the activities of the founder of saxophone art H. I. Holovnya are examined. The peculiarities of V. Runchak's creative method on the material «Concert for a Saxophone with Chamber Orchestra» (1987) and «Homo Ludens I» (1991) for a solo saxophone are proved.

Key words: saxophone performance, French saxophone school, German saxophone school, Ukrainian saxophone tradition, interpretation reflexion, performing model, V. Runchak, concert for saxophone.

Підписано до друку 18.05.2018. Формат 60x90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. Друк. арк.. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87